

Warga Oszkár

**Az Újtestamentumi
görög szöveg
története**

Dr. Almási Mihály:

Bevezetés Warga Oszkár *Az Újtestamentumi görög szöveg története* c. művéhez

Kuriózumnak számít egy 100 éves teológiai kiadvány, amelynek címe: „*Az újtestamentumi görög szöveg története*”. Ha Magyarországon adják ki, akkor is, de ezt az Amerikai Egyesült Államokban publikálták, nevezetesen Cleveland Ohio-ban, szerzője pedig Dr. Warga Oszkár teológiai tanár, ahol pedig használták, az az Amerikai Magyar Baptista Szeminárium. A stenciles sokszorosítást a szeminárium akkori hallgatója, Vér Ferenc végezte, aki a későbbiekben a magyar szövetség egyik kiemelkedő vezetője lett.

Pár szót a szemináriumról! Az Amerikai Magyar Baptista Szövetség 1909-es clevelandi országos konvencióján vetődött föl a teológiai oktatás megszervezésének gondolata. Balogh Ferenc és Zboray László lelkipásztort bízták meg a szervezés előkészítésével, szövetségi szinten azonban 1911-ig nem történt semmi. A „tehetetlenséget” megunva Zboray László, a kétség kívül legtehetségesebb akkori lelkipásztor végül is maga alapított magyar szemináriumot 1911-ben Scranton Pennsylvaniá-ban. Az 1911. június 16-18-ig Philadelphiában (PA) rendezett konvención örvendetes meglepetésnek számított az iskola alapítás bejelentése. 1912-ben Zboray

átadta az iskolát a szövetség tulajdonába, de továbbra is ő maradt az egyik vezető.

1915 szeptemberétől áthelyezték a képzést Clevelandba. Ekkor már Orosz István volt a dékán, Zboray László ugyanis 1915. jún. 13-án tragikus körülmények között elhunyt életének 49. évében. (Egy evangélizáción az emelvényről egy nyitott aknába zuhant...) Kilenc év alatt 9 magyar baptista templomot épített!

A clevelandi képzés a szemináriummal együtt 1920 tavaszáig működött. Ekkor 16 hallgató volt.

Csak megjegyzem, hogy 1981-ben Dr. Haraszi Sándor kezdeményezésére Dr. Almási Tibor már kezdett tanítani teológiát Clevelandban, és megkezdte az új szeminárium megszervezését is, ami végül 1982-ben Dr. Almási Mihály vezetésével nyert bejegyzést (American Hungarian School of Theology, Southern Baptist Seminary, dean: Rev. Mihály Almási, ThD, 8758, Olde Eight Road, Northfield Center, Ohio 44067).

Ez az intézmény 1986-ig, hazatérésemig működött 30 hallgatóval. A tanári kar tagjai voltak: Dr. Haraszi Sándor, Dr. Almási Mihály, Dr. Oscar Romo, Dr. Herjeczki Géza, Krizmanic (Gerő) Dóra, Dr. Héthalmi Páth Károly és Herjeczki András. A szeminárium munkájáról részletesen beszámolt időről időre *A KÜRT*, valamint „*Kegyelem minden*” c. könyvemben hosszú oldalakon, fényképekkel én is – természetesen a korábbi képzésekről épp úgy.

Dr. Warga Oszkár teológiai tanulmányait a Rochesteri (NY) német baptista teológián kezdte, itt diplomázott először. Lelkipásztorrá avatása után a magyar baptista Iskola Bizottság kérte föl tanítani a scrantoni szemináriumban, igen alacsony illetményel. Német nemzetiségű volt, és törve beszélt magyarul, azonban a fölkérés hatására rövid időn belül tökéletesen megtanulta a nyelvet. Az egyik legfölkészültebb tanár volt egészen addig, amíg meg nem szüntették a kizárólag magyar szemináriumot. Ezután is nagy szorgalommal dolgozott a misszióban, orvosi diplomát is szerzett. „Az Amerikai Magyar Baptisták Történelme” c. könyv (Cleveland, OH, 1959) úgy beszél róla, mint aki akkor még élt...

1986-ban tértem haza Magyarországra a feleségemmel a clevelandi és louisville-i szolgálatból. Kidobott könyvek között találtam Warga Oszkár remek írását – más értékes korabeli magyar művek társaságában. Örülök, hogy most szakszerű ismertetést írt róla Nemeshegyi-Horvát Anna tanársegéd, a Károli Gáspár Református Egyetem doktorandusza.

Dr. Almási Mihály

Professor Emeritus

BTA, 2016. május 14.

Nemeshegyi-Horvát Anna:

**Egy tudománytörténeti érdekesség: Warga Oszkár
amerikai magyar baptista teológiai tanár 99 évvel
ezelőtti Újszövetségi szövegtörténete**

Könyvismertetést írni általában a legfrissebben megjelenő könyvekről szokás. Vagy külföldi könyvek esetén akkor, amikor 1-2 év késéssel eljut hozzánk is az adott könyv, és valami miatt érdeklődésre tarthat számot. A műfaj kereteit tehát kissé feszegeti, ha 2016-ban egy 1917-18-as megjelenésű, vagyis majd száz éves szakirodalmat mutatunk be, mégis, több okból is érdekes lehet az Újszövetség iránt érdeklődőknek Warga Oszkár műve.

Először is egy költözés kapcsán került elő, Dr. Almási Mihály, a BTA professzor emeritusa „találta meg” régi könyvei között, és adta kezembe az A5-ös méretű, sötétzöld borítású, 58 lapnyi könyvet. Egy költözés bizonyára igen sok elfeledett értéket napvilágra hoz, melyekre évekig nem is gondoltunk, sőt, azt sem tudtuk, hogy a birtokunkban vannak, „csak úgy” meglapultak egy polc mélyén. Sőt, egy költözés rá is kényszerít, hogy tudatosan szelektáljunk értéktelen és értékes között. Remélhetőleg több hasonló értéket fog „újra megtalálni” a tulajdonos.

Másodsor: Amerikában jelent meg, és az ottani magyar baptista teológiai oktatásban használták egy évszázaddal ezelőtt. Harmadsor: Eredetileg német származású, később azonban magyarul jól beszélő szerző, Warga Oszkár tollából származik, aki tanár is volt – egy diákja másolta, egy másik diákja, Vér Ferencz pedig sokszorosította a könyvecskét. (A megtalált példány első lapjára ceruzával ez van írva: Frank Vér tulajdona. Január 26, 1918. Tehát éppen az ő tulajdonában volt először.) E két pontról Dr. Almási Mihály részletesebben írt a bevezetésben, így nem szükséges bővebben kitérnem rá.

Negyedszer: baptista szerző könyvéről van szó – aki korának tudományos felfedezéseivel teljesen tisztában volt. Sokszor még manapság is elfeledkezünk arról a hosszú folyamatról, amely által az Istentől ihletett bibliai könyvek leírtak, a kánonban elfoglalták végleges helyüket és hagyományozódtak évezredekken keresztül, végül pedig eljutottak hozzánk, és saját nyelvünkön olvashatjuk a teljes Bibliát – több fordításban is. A gondos és tudatos emberi munka tehát éppúgy része ennek az összetett folyamatnak, mint az Istentől való ihletettség. S ennek egy mozzanatára, az újszövetségi görög szöveg történetére fókuszál Warga Oszkár.

Az érdeklődés felcsigázása után lássuk hát e könyv tartalmát! Először a különféle írott és nyomtatott görög szövegekről olvashatunk, a szerző megemlíti a legfontosabb neveket e téren a 16. századtól a 19. századig (Ximenes, Erasmus, Stephanus, Theodore de Béza, Elzevir testvérek

Textus Receptusa, etc).¹ Az *Ó-íróanyag* c. fejezetben az ókorban használt összes írható anyag előkerül: az agyagtáblától a viaszon keresztül a papiruszig, majd pergamenig és papírig; és külön kitér a papirusztekercs és a tinta elkészítési módjára is.

A következő fejezetben az írásfajtákat veszi sorra (unciális és kurzív), majd kitér az eredeti kéziratok, vagyis autographák problémakörére. A keresztényiség évszázadai során mindig is volt egy olyan törekvés, hogy legközelebb jussunk az eredetileg lejegyzett evangéliumokhoz, vagy pl a Pál apostol által írt levelekhez. Lássunk egy hosszabb részletet Wurga Oszkártól, hogy ő maga is megszólalhasson: *„Hogyan magyarázhatjuk meg, hogy az Új-testamentom eredeti iratai olyan hamar elvesztek? Erre nézve a következő okok szolgálnak: a) Az új-testamentomi irodalomnak egy része egyes személyekhez volt intézve, pl. ApCsel, Lukács evangéliuma, Filemon és pásztori levelek. Ezek a személyek a levél írótól, vagy más valakitől nem kaptak semmiféle útbaigazítást arra nézve, hogy a jövőben a levelekre gondot viseljenek, mert hátha egykor haszonnal lehetnek ezen levelek. Ezen levelek esetleges fontosságáról nem gondolt senki. Hogy ezek az iratok egyáltalában egy későbbi időben le lettek írva, s azáltal a későbbi kornak lettek megtartva, egy valóságos csuda. A tény, hogy ezen levelek megmaradtak, mutatja, hogy egy isteni gondviselés megmentette. b) A katolikus levelek,*

¹ A sor folytatását természetesen megtalálhatjuk a modern Újszövetségi bevezetésekben és szövegtörténettel foglalkozó művekben, például: PARKER, David C. 2008. *An Introduction to the New Testament Manuscripts and Their Texts*. Cambridge: Cambridge University Press; CARSON, Donald A. - MOO, Douglas J. 2007. *Bevezetés az Újszövetségbe*. Budapest: Keresztény Ismeretterjesztő Alapítvány; BALLA Péter 2008. *Az Újszövetségi iratok története. Bevezetéstani alternatívák*. Budapest: Károli Egyetemi Kiadó.

Zsidókhöz írt levél, János Jel., Mt., Mk., és János evangéliuma nem lettek egyes gyülekezetekhez, vagy személyekhez írva, hanem nagyobb körökhöz voltak intézve, azért elterjedésükről gondoskodni kellett, de ez csak úgy volt lehetséges, ha az irat maga az egyes körökben le lett írva. Ebből azonban annyi világos, hogy az irat küldése egyik gyülekezettől a másikhoz sérületlenül nem történhetett, és a különböző kezek között való átmenetelük annyira elkoptatta az eredeti iratokat, hogy végre is el kellett dobni, s egy új másolatot megtartani. (...) c) Határozott hangsúlyt kell fektetnünk arra is, hogy az apostoli kor gyülekezetei nem függtek annyira az írott betűktől, mint a 2. század gyülekezetei, melyeknek az írott szó életadó forrássá vált. Az apostoli gyülekezetek elsősorban is a prédikátor egyéniségére tekintettek. Ezen prédikátorok feladatukat nem látták a keresztyéni történelem közlésében, nem is akartak történetírók lenni, hanem Szent Lélekkel telt szónokok. A hallgatóság az új-testamentomi történet fő adatait ezen első hírvivők szónoklataiból hallotta és örömmel el is fogadta. A legsikeresebb az apostolok közül Pál volt, s neki sem volt egy írott evangéliuma, hanem saját tapasztalata, saját elméleti behatása az Isten üdvözítő terveibe, melyet Jézus Krisztus életének egyes történetével összekötött, amint azt az őstánítványoktól hallotta. Ez képezte a prédikáció anyagát, és a hallgatók a prédikációját elfogadták. Az új vallást mint egy életet ismerték, mely a prédikálás közvetítése folytán terjedt. Ha az eredeti iratok használatuk végett elkoptak, másolatokkal látták el magukat. De azért a mi időnkben az mégis egy jogos

óhaj, hogy az eredeti új-testamentomi iratokról annyit tudjunk, amennyit csak lehet.”²

Az a) pont érvelése, hogy már az is az isteni gondviselésnek tudható be, hogy ilyen szép számmal eljutottak hozzánk az újszövetségi könyvek másolatai, sokszor visszatér a szakirodalomban, olyan szerzőknél, akik nem megkérdőjelezni akarják az újszövetségi iratok hitelességét, hanem valóságosan számolnak vele: „Kimondhatjuk, hogy Isten Igéje megbízható formában maradt fenn számunkra. A dogmatika nyelvén szólva: a kánontörténetet és a szövegtörténetet is a gondviselés körén belül láthatjuk: Istennek gondja volt üzenete megőrzésére.”³

A jelen kéziratok c. fejezetben az ő korában fellelhető másolatokról ad számot, kitér a lekciónáriumokra (előolvasó könyvekre) is, melyeket abból a célból válogattak és másoltak, hogy a közösségben fel lehessen olvasni belőlük például egy-egy evangéliumi részletet.⁴ Ezen a helyen veszi sorra a különféle „olvasói segédleteket”, mint például a sorok számlálását, szünetjeleket, rövidítéseket, fejezet beosztásokat, cím- és végiratokat, továbbá szól a tekercs és könyvforma közti különbségekről. A fejezet legérdekesebb alpontja *Az értékesebb kéziratok és történetük* címet viseli.

² WARGA Oszkár 1917-18. Az Újtestamentumi görög szöveg története. Jegyzet az Amerikai Magyar Baptista Szemináriumi Tanulók Számára. Cleveland, OH. 15-17. l.

³ BALLA Péter 2008. Az Újszövetségi iratok története. Bevezetéstani alternatívák. Budapest: Károli Egyetemi Kiadó. 66. l.

⁴ „Az olvasó további segítségére főlolvasókönyvek készültek, amelyek – a feltámadás ünnepétől kezdődően – a helyes sorrendben tartalmazták az év vasárnaponként, szombatokként, s néhány esetben hétköznapokon főlolvasandó szentírásbeli igeszakaszok szövegét. (...) Minthogy a hivatalos liturgikus könyvekben található bibliai idézetek minden esetben régi szövegek alapján készültek, a főlolvasókönyvek értékesek a tekintetben is, hogy olyan szöveget őriztek meg, amely gyakran jóval idősebb, mint az azt tartalmazó kézirat alapján gondolnánk.” In: METZGER, Bruce M. - EHRMAN - Bart D. 2008. Az Újszövetség szövege. Hagyományozás - Szövegműködés - Helyreállítás. Budapest: Harmat. 50. l.

Kiemelendő az az örvendetes tény, hogy míg Warga Oszkár korában mintegy 1966 kézirat volt ismert⁵, ebből csupán 12 papirusztöredékkal, addig manapság több, mint 5700 kéziratot tartanak számon, ebből 116 papirusztöredékkal.⁶ Vagyis jóval több forrás áll a kutatók rendelkezésére, és ez a szám folyamatosan nő, hiszen „bármikor előkerülhet egy újabb papirusz Egyiptom forró homokjából” – idézve egy régi egyetemi tanáromat.

Érdekes, hogy Warga Oszkár 1917-ben még azt írja, hogy a Codex Sinaiticus „jelenleg Petrográdban” található.⁷ Az eltelt majd 100 év viharos történelmi eseményei, két világháború, és különböző forradalmak után az lenne a csoda, ha ez az állapot még fennállna. Maga a kódex felfedezése is hihetetlenül kalandos módon történt, a szerző ezt le is írja: Tischendorf először 1844-ben a Sínai-hegyen lévő Szent Katalin kolostorban a gyűjtősnak odakészített kosárban fedezett fel 43 pergamen lapot, melyek Septuaginta részleteket tartalmaztak. Ezeket elkérte a szerzetesektől, s ma Codex Frederico-Augustanus névvel Lipcsében vannak. 1853-ban is visszatért, de a szerzetesek gyanakvással fogadták. Végül 1859-ben II. Sándor orosz cár támogatásával utazott vissza, és a kolostor gondnoka mutatta meg neki a birtokában lévő LXX kéziratot. Engedélyt kért, hogy megvizsgálhassa a szobájában, és egész éjszaka tanulmányozta, „mivel szentségtörésnek tűnt volna aludni”. Kiderült, hogy nem csupán az Ószövetség nagy részét, hanem a teljes Újszövetséget is tartalmazza, sőt két

⁵WARGA: i.m. 28. l.

⁶METZGER, Bruce M. - EHRMAN - Bart D. 2008. Az Újszövetség szövege. Hagyományozás - Szövegromlás - Helyreállítás. Budapest: Harmat. 52. l.

⁷WARGA: i.m. 32. l.

korai keresztyén iratot is. Először Kairóban másolhatta le két segítőjével (2 hónap alatt 110 000 sort másoltak le), majd hosszú és szövevényes diplomáciai munka után került a kódex az orosz cárhoz. Az már egy másik történet, hogy onnan hogyan került 1933-ban a British Museumba.⁸

Warga Oszkár természetesen a többi jelentős kódexről is beszámol, végül a szövegkritika módszereit és feladatait összegzi szakszerűen.

Mint említettem, Warga Oszkár korának szakirodalmát jól ismerte, művének elkészítésekor 9 német nyelvű és 8 angol nyelvű szakirodalmat használt fel. Jó tanárként inkább egyszerűen és tömören írt, viszont az érdeklődőbb diákoknak nyilvánvalóan fel tudta villantani a perspektívákat saját szakterületén. Könyve elején a bibliográfiában szerepel többek között Friedrich Blass (1843-1907), a méltán neves és hihetetlen munkabírású klasszika-filológus: *Paläographie, Buchwesen, und Handschriftenkunde* 1891-es kiadású műve. Amellett, hogy Blass leginkább a klasszikus görög szónokokkal foglalkozott, Újszövetségi görög nyelvkönyvet is írt 1902-ben, melyet angolra is lefordítottak már 1905-ben. Szerepel szintén a németek között a paleográfus Gardthausen neve, vagy Constantin von Tischendorfé. Mindenképp említésre érdemes még a sorban Eberhard Nestle: *Einführung in das Griechische Neue Testament* c. könyvének 3. kiadása, mely 1909-ben jelent meg, tehát látható, hogy 1917-ben a korban hozzá legközelebb eső, „legfrissebb” szakirodalmat

⁸ WARGA: i. m. 33-36. l.; és METZGER, Bruce M. - EHRMAN - Bart D. 2008. Az Újszövetség szövege. Hagyományozás - Szövegmóltás - Helyreállítás. Budapest: Harmat. 78-80. l.

használta Warga Oszkár (az első kiadás 1897-ben, a második kiadás 1899-ben jelent meg Göttingenben).

Az angol nyelvű szerzők között természetesen szerepel Brooke Foss Westcott és Fenton John Anthony Hort: *The New Testament in the Original Greek* 2. kötetének bevezetése, illetve Marvin R. Vincent: *A History of the Textual Criticism of the New Testament* c. műve, továbbá Frederic G. Kenyontól is egy témába vágó mű. (Sajnos nem mindig jelzi az évszámot az egyes könyveknél, így csak valószínűsíthető, hogy ezek tekintetében is naprakészen a legújabbat használta.)

Mit lehetne summázásként egy ilyen ismertetés végére írni? A könyveknek megvan a saját történetük, van, amelyiket 1500 évvel a keletkezése után fedeznek újra fel, vagy találnak meg egy papírkosárban, van, amelyiket majd 7 évtizeddel a keletkezése után mentenek ki a limlomból, és csak újabb 3 évtized múlva „mutatják be” az eredeti közegétől térben és időben jó távol. A szövegtörténet tele van ilyen kalandos „megtalálási motívummal”, ahogyan a szövegek megőrzéséhez pedig elengedhetetlen az igazi értékek felismerése és bizonyos fokú emberi erőfeszítés, hogy ne hagyjuk veszni, ami értéként egyszer már megszületett.

Befejezésül hadd javasoljak a téma iránt érdeklődőknek némi szakirodalmat, melyek egy részéből idéztem is tanulmányom során:

BALLA Péter 2008. Az Újszövetségi iratok története. Bevezetéstani alternatívák. Budapest: Károli Egyetemi Kiadó.

BRUCE, Frederick F. é.n. Az Újszövetség megbízhatósága, Budapest: Evangéliumi kiadó.

CARSON, Donald A. - MOO, Douglas J. 2007. Bevezetés az Újszövetségbe, Budapest: Keresztény Ismeretterjesztő Alapítvány.

CHILDS, Brevard S. 1994. The New Testament as Canon. An introduction, Valley Forge, PA: Trinity Press International.

DESILVA, David A. 2004. An Introduction to the New Testament. Contexts, Methods & Ministry Formation, Downers Grove, IL: IVP / Nottingham, UK: Apollos.

METZGER, Bruce M. 1975. A Textual Commentary on the New Testament, Stuttgart: United Bible Society / Deutsche Bibelgesellschaft.

METZGER, Bruce M. - EHRMAN - Bart D. 2008. Az Újszövetség szövege. Hagyományozás - Szövegromlás - Helyreállítás. Budapest: Harmat.

PARKER, David C. 2008. An Introduction to the New Testament Manuscripts and Their Texts, Cambridge: Cambridge University Press.

SCHNACKENBURG, Rudolf. 2010. Jézus Krisztus személye a négy evangélium tükrében. Budapest: L'Harmattan

TENNEY, Merrill C. é.n. Újszövetségi bevezető, n.a.